

**Fietspad langs Gitsbergstraat bij Gits,
gemeente Hooglede, provincie West-
Vlaanderen**

Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Bureauonderzoek – 2017B338

Nazareth
2017

Colofon

Opdrachtgever: Provincie West-Vlaanderen

Titel: Fietspad langs Gitsbergstraat, gemeente Hooglede, provincie West-Vlaanderen
Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Bureauonderzoek - 2017B338

Status: definitief

Datum: 01-03-2017

Auteurs: M. Verhoeven & C. Ryssaert

Projectcode: 2017B338

Raapproject: HOGI01

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2015/00033)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Steenweg Deinze 72,
9810 Nazareth

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BVBA
Steenweg Deinze 72
9810 Nazareth
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België bvba, 2017

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	3
1 Verslag van resultaten: bureauonderzoek 2017B338.....	5
1.1 Beschrijvend gedeelte	5
1.1.1 Administratieve gegevens	5
1.1.2 Aanleiding.....	5
1.1.3 Geplande ingrepen	5
1.1.4 Archeologische voorkennis	7
1.1.5 Onderzoeksopdracht	7
1.1.6 Beschrijving van de strategie & werkwijze van het bureauonderzoek	8
1.2 Assessmentrapport bureauonderzoek.....	9
1.2.1 Geografische situering.....	9
1.2.2 Aardkundige gegevens	12
1.2.3 Archeologische gegevens	17
1.2.4 Historische gegevens.....	18
1.2.5 Archeologisch verwachtingsmodel.....	23
1.2.6 Synthese	24
2 Bibliografie	26
2.1 Bronnen	26
2.2 Online bronnen	26
3 Bijlages.....	27

Samenvatting

Inleiding

In opdracht van de provincie West-Vlaanderen heeft RAAP België een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning in het kader van de aanleg van een fietspad langs de Gitsbergstraat bij Gits in de gemeente Hooglede.

Doel

Het doel van dit onderzoek was na te gaan of er kans is op aanwezigheid van waardevolle archeologische resten. Hierbij zijn gegevens verzameld over geografische, landschappelijke en de archeologische context van het plangebied. Op basis daarvan is een archeologische verwachting opgesteld en is nagegaan wat de invloed is van de werken op het archeologisch erfgoed en welke maatregelen er dienen te worden genomen in functie van eventueel verder onderzoek van archeologische gegevens.

Landschap

Het plangebied bevindt zich op de restanten van een zee uit het Tertiair, die ca. 2,5 miljoen jaar geleden terugtrok, waardoor de aan het oppervlak komen te liggen zand en klei bloot kwam te liggen en bovendien plaatselijk omhoog werd gedrukt door bewegingen in de aardkorst. Zo ontstond de heuvelrug bij Hooglede, de uitloper van de zogenaamd cuesta van Tielt. Tijdens de laatste IJstijd is er door de wind zand afgezet op deze oude deposities, waarin zich uiteindelijk een bodem met een structuur B horizont heeft gevormd.

Archeologie & historie

In het plangebied zelf zijn er geen archeologische vindplaatsen bekend, maar in de omgeving (straal ca. 500 m) wel. Het gaat om restanten van de veldslag tussen de Oostenrijkers en de Fransen uit 1794 op de heuvel tussen Hooglede en Gitsberg. Verder bevinden er zich rondom het plangebied een aantal zogenaamd walgrachtsites (versterkte hoeves) uit de late middeleeuwen. Het plangebied maakt van oudsher deel uit van een agrarisch akkerlandschap. De Gitsbergstraat staat al sinds 1771 (Ferrariskaart) als weg aangeduid.

Vanwege het ontbreken van een gradiëntzone geldt er geldt een lage verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars uit de periode paleolithicum-neolithicum. Vanwege de vruchtbare bodems en aanwijzingen voor ontginningen vanaf waarschijnlijk de late middeleeuwen, geldt er een hoge verwachting voor vindplaatsen van landbouwers (vooral nederzettingen en grafvelden) uit de periode neolithicum-late middeleeuwen.

Aanbeveling

Op basis van analyse van de ingrepen is de conclusie dat er mogelijk archeologische resten in het geding zijn, maar dat vele ingrepen relatief kleinschalig zijn, waardoor de negatieve invloed ervan beperkt is. Bovendien ontbreekt het in lange en smalle ontsluitingen (zoals grachten) aan voldoende ruimtelijke context om sporen en vondsten goed te kunnen interpreteren.

Op basis van de te verwachten geringe impact op eventuele resten, alsmede de zeer beperkte waarnemingsmogelijkheden, wordt niet verwacht dat verder (veld)onderzoek resulteert in kenniswinst. Daarom wordt verder onderzoek niet noodzakelijk geacht.

1 Verslag van resultaten: bureauonderzoek 2017B338

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

- *Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed:* 2017B338
- *Type onderzoek:* bureauonderzoek
- *Onderzoekskader:* opstellen van een archeologienota voor de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag
- *Opdrachtgever:* provincie West-Vlaanderen (Provinciehuis Abdijbeke, Abdijbekerstraat 9, B-8200, Sint-Andries)
- *Initiatiefnemer:* provincie West-Vlaanderen (Provinciehuis Abdijbeke, Abdijbekerstraat 9, B-8200, Sint-Andries)
- *Erkend archeoloog:* C. Ryssaert (OE/ERK/Archeoloog/2015/00033)
- *Naam plangebied en/of toponiem:* fietspad langs Gitsbergstraat bij Gits
- *Adres:* Gitsbergstraat, tussen huisnummers 87 en 91
- *Gemeente:* Hooglede
- *Provincie:* West-Vlaanderen
- *Kadastrale gegevens:* gemeente Hooglede, afdeling 2, sectie C, nrs.: 486B, 489, 490A, 493D, 496B, 632A, 667A, 668B, 669D, 747X, 671L, 671F, 674D, 674C, 746B, 675A, 685^E
- *Oppervlakte plangebied:* oppervlakte betrokken percelen: 10.809 m²; oppervlakte geplande bodemingrepen: 8.789 m²
- *Lambertcoördinaten (X/Y):* 61.078 / 187.679 (NW) 61.370 / 187.338 (ZO)
- *Inkleuring gewestplan:* "landschappelijk waardevolle agrarische gebieden" (geel)

1.1.2 Aanleiding

De geplande bodemingrepen zijn mogelijk bedreigend voor eventuele archeologische resten. Conform het nieuwe Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 dient bij stedenbouwkundige vergunningsaanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingrepen in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt, een archeologienota te worden aangeleverd. De totale oppervlakte van de betrokken percelen bedraagt 10809 m². De totale oppervlakte van de geplande bodemingrepen bedraagt 8.789 m², waardoor het opstellen van een archeologienota noodzakelijk is.

De bestemming van het terrein is openbaar domein (rijweg/fietspad/bermen/gracht).

1.1.3 Geplande ingrepen

De geplande ingrepen hebben betrekking op de aanleg van een vrijliggend enkelrichtingsfietspad aan weerszijden van de bestaande te behouden rijweg en bomenrij. Meer in detail, zijn de volgende ingrepen voorzien:

- Rooien van bomen

- Opbraak bestaande verhardingen inclusief fundering (dikte 0,40 cm)
- Opbraak bestaande buizen (diam. <= 500 mm)
- Aanleg RWA-riolering (langsduikers en plaatselijk inbuizing)
- Ruimen en dempen van bestaande langsgracht
- Wapening en taludversterking met geogrids van het lichaam van ophoging
- Bekleding van het talud met biodegradeerbaar weefsel
- Aanleg open gracht met houten tussenschotten voor buffering
- Uitkofferen voor aanleg van nieuwe verharding
- Aanleg van opritten in betonstraatstenen, met schraal betonfundering
- Aanleg van fietspad in beton (20 cm), met zandcementfundering
- Bouwen van kopmuren in metselwerk
- Leveren en plaatsen van borduren, kantstroken en greppels met straatkolken
- Leveren en plaatsen van grasbetondallen
- Leveren en plaatsen van biggenruggen
- Leveren en plaatsen van plooibakens
- Leveren en plaatsen van signalisatie en markeringen
- Aanleg van groenzones/bermen in grasbezaaiing

In de volgende tabel zijn de dieptes van de verschillende ingrepen opgesomd. Zie bijlage 2 voor verdere details per onderdeel.

Bodemingrepen	Diepte ingreep (beneden maaiveld)
afgraving tbv bestaande gracht	0,20 m
uitgraving nieuwe gracht	0,75-1,25 m
uitgraving naast nieuwe gracht	0,75-1,25 m
afgraving tbv bestaande duikers	0,20 m
uitgraving tbv op te breken duikers	0,90-2,80 m
afgraving tbv nieuwe duikers	0,20 m
uitgraving tbv nieuwe duikers	0,90-2,60 m
afgraving tbv nieuwe straatkolken	0,20 m
uitgraving tbv nieuwe straatkolken	1,10 m
uitgraving tbv nieuwe kopmuren	1,10-2,80 m
rooien van bomen	1 m
opbraak bestaande verharding	0,40 m
opbraak bestaande buizen	1 m
aanleg RWA riolering	1,5 m
ruimen en dempen van bestaande langsgracht	0,20 m
wapening en taludversteving met geogrids	0,75-1,25 m
bekleding talud met biodegradeerbaar weefsel	n.v.t.
aanleg open gracht met houten tussenschotten	0,75-1,25 m
uitkofferen voor aanleg nieuwe verharding	0,40 m
aanleg opritten	0,40 m
aanleg fietspad	0,40 m
bouwen kopmuren	1,10-2,80 m

plaatsen borduren, kantstroken en greppels met straatkolken	0,40 m
plaatsen grasbetondallen	0,40 m
plaatsen biggenruggen	n.v.t.
plaatsen plooibakens	n.v.t.
plaatsen markeringen	n.v.t.
aanleg groenzones/bermen in grasbezaaiing	n.v.t.

De totale oppervlakte van de geplande bodemingrepen is 8.789 m². De lengte van het tracé is ca. 430 m. De breedte van de zone met ingrepen ten oosten van de (te behouden) rijweg varieert van ca. 2.80 m in het noorden tot ca. 12.30 in het zuiden. De breedte van de zone met ingrepen ten westen van de rijweg varieert van ca. 7.60 m in het noorden tot ca. 11.80 m in het zuiden.

Zie bijlage 2 voor het inrichtingsplan.

1.1.4 Archeologische voorkennis

Het plangebied bevindt zich niet in een archeologische zone, en ook niet in een zone zonder archeologisch erfgoed (zoals deze zijn vastgesteld in het Ministerieel besluit van 1 juli 2016)¹. Er zijn geen archeologische sites in het plangebied, maar in de omgeving ervan wel.

1.1.5 Onderzoeksoopdracht

1.1.5.1 Doelstelling

Het doel van dit vooronderzoek is een verwachting op te stellen met betrekking tot de aanwezigheid, aard en bewaringstoestand van Archeologisch erfgoed in de bodem. Eveneens wordt nagegaan welke invloed de geplande werken zullen hebben op eventuele archeologische resten. Indien noodzakelijk volgt hieruit een onderbouwd vervoltraject, en wordt er een programma van maatregelen uitgeschreven met aanbevelen tot vervolgonderzoek.

1.1.5.2 Wetenschappelijke vraagstelling

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoe ziet de geo(morfo)logische en bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
- Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn over het plangebied bekend?
- Wat was het historisch landgebruik van het plangebied, wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?
- Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke wijze kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

¹ <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/5968/bestanden/16752>

1.1.5.3 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd door een erkend archeoloog volgens de normen van de Code van Goede Praktijk.

1.1.6 Beschrijving van de strategie & werkwijze van het bureauonderzoek

1.1.6.1 Strategie

De algemene van het bureauonderzoek is om middels voorhanden zijnde bronnen (via internet en/of literatuur) een zo goed mogelijk beeld te schetsen van de archeologische potentie van het plangebied. Hiertoe worden zowel landschappelijke, archeologische als historische bronnen bestudeerd, zodat wederzijdse beïnvloeding van mens en landschap door de tijd heen kan worden bepaald.

1.1.6.2 Methode

Op basis van verschillende bronnen werd getracht inzicht te verkrijgen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en het gebruik van het plangebied en zijn omgeving in de loop van de tijd. Daaraan gekoppeld wordt de archeologisch verwachting bepaald.

Het gebied bevindt zich in een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing waardoor bij de bureaustudie er extra aandacht gaat naar de landschappelijk opbouw en het landsgebruik. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan relevante landschappelijke gegevens.²

Voor de technische aspecten en de gegevens omtrent de werkzaamheden zijn de plannen en gegevens gehanteerd zoals ze zijn verkregen van de provincie West-Vlaanderen.

Voor een groot aandeel van het kaartmateriaal werd de website Geopunt³ geraadpleegd. Geopunt is een centrale website die vrijwel alle bestaande geografische overheidsinformatie ontsluit. Zo werd voor het bekomen van de kadasterinformatie gebruik gemaakt van het Grootchalig Referentiebestand Vlaanderen dat via deze weg door AGIV aangeboden wordt. De kaarten die specifiek binnen deze studie geraadpleegd werden wat topografie, landschap en bodemkunde betreft, zijn de topografische kaart, tertiair en quartair geologische kaarten, de bodemkaart, de potentiële bodemerosiekaart en het digitale terreinmodel Vlaanderen. De bodemkundige gegevens werden aangevuld met de informatie die beschikbaar gesteld wordt via de website Databank Ondergrond Vlaanderen.⁴ Voor het historische luik werden historische kaarten en luchtfoto's geconsulteerd via zowel Geopunt als Cartesius⁵. Cartesius is een online databank die kaartmateriaal en luchtfoto's van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de KBR (Koninklijke Bibliotheek van België) en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika bundelt. Daarnaast werd beroep gedaan op de Inventaris Onroerend Erfgoed⁶ voor de geschiedenis van de regio waar het plangebied zich bevindt.

² Code van Goede praktijk (versie1.0), hoofdstuk 7.2.3, p. 49.

³ <http://www.geopunt.be>

⁴ <https://dov.vlaanderen.be>

⁵ <http://www.cartesius.be>

⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

De studie van het historische kaartmateriaal gaf geen aanleiding tot een verder archiefonderzoek of het inwinnen van aanvullend wetenschappelijk advies. De CAI (Centraal Archeologische Inventaris)⁷ was de belangrijkste bron van informatie wat betreft het archeologisch kader waarbinnen het plangebied wordt geplaatst. Er kon geen bijkomende informatie gevonden worden over eventueel recenter archeologisch onderzoek in de nabijheid van het plangebied.

Voor het aanmaken van het kaartmateriaal werd het programma QGis gebruikt, een geografisch informatiesysteem. In de mate van het mogelijke werd zoveel mogelijk van het relevante cartografische materiaal ingeladen in het programma om op deze manier zoveel mogelijk van het kaartmateriaal te genereren dat in deze bureaustudie gebruikt wordt. Hierbij werd telkens het plangebied geprojecteerd of aangeduid op de onderliggende kaarten.

Het bureauonderzoek kent de volgende onderdelen:

- Geografische situering en huidig bodemgebruik
- Aardkundige gegevens
- Archeologische gegevens
- Historische gegevens
- Invloed van de werken van de deelzone op het archeologisch erfgoed
- Bepaling van de verdere vervolgstategie

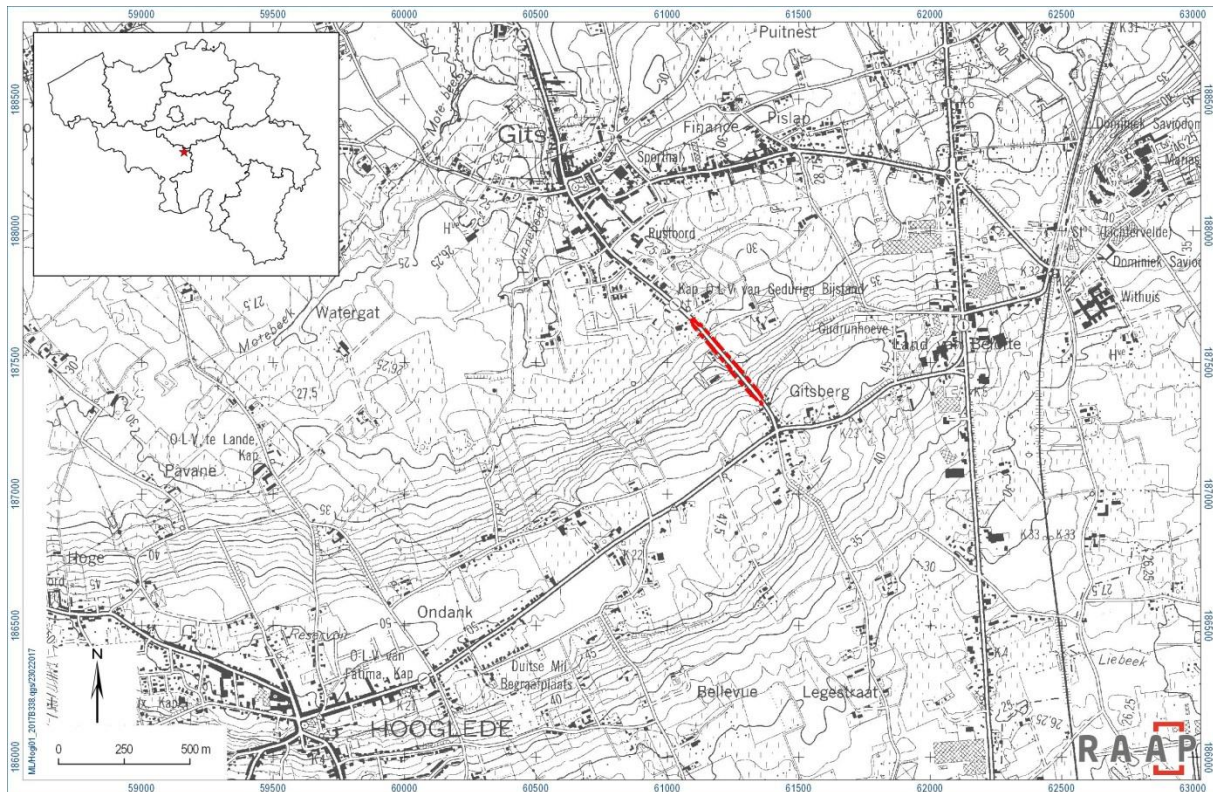
1.2 Assessmentrapport bureauonderzoek

1.2.1 Geografische situering

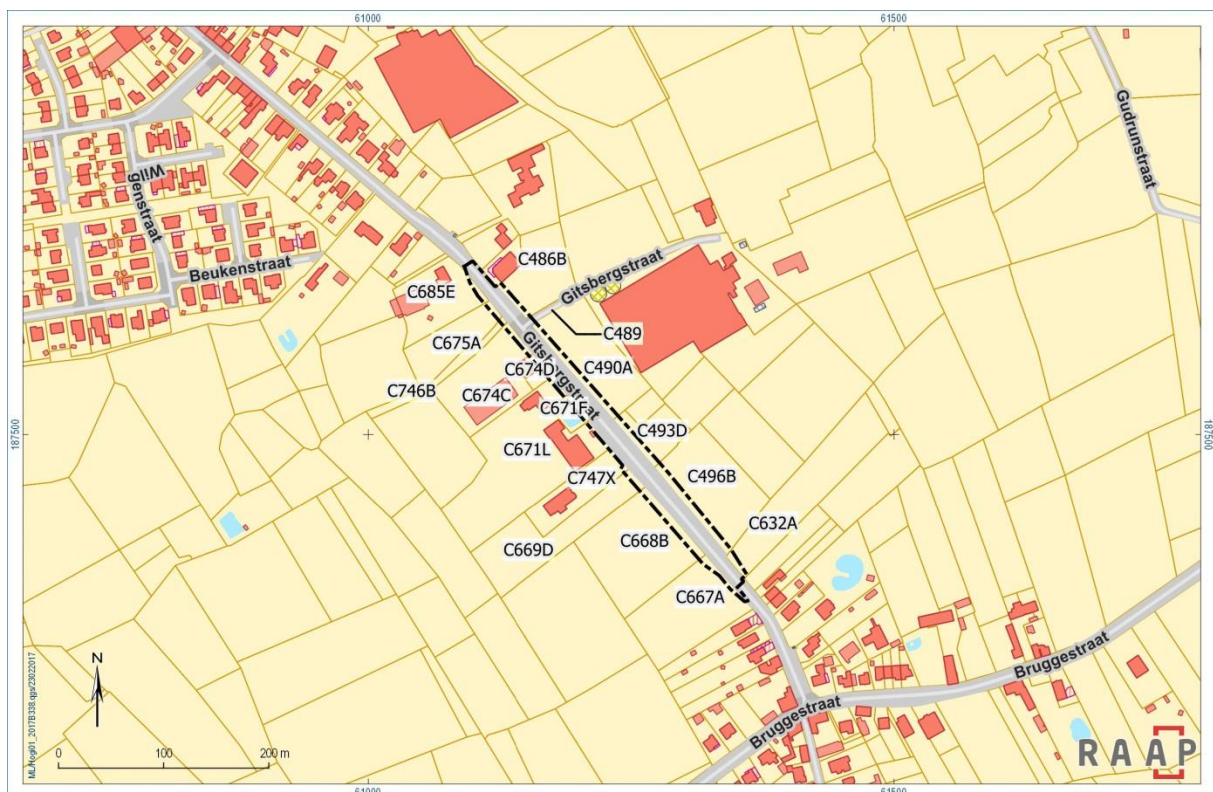
1.2.1.1 Ligging

Het aan te leggen fietspad bevindt zich langs de Gitsbergstraat, tussen de plaatsen Gitsberg in het zuiden en Gits in het noorden (zie figuren 1 t/m 4). Het gebied ligt op noordelijke flank van de oost-west georiënteerde Heuvelrug van Hooglede, een uitloper van het Plateau van Tielt. Het plangebied doorsnijdt een agrarisch akkerlandschap. Bebouwing langs de weg bevindt zich in het zuidoosten, het westelijke centrale deel en zowel ten westen en oosten in het noordelijk deel. Rondom de bebouwing bevindt zich gras en struiken. De Gitsbergstraat is omzoomd door bomen, en is als zodanig dan ook aangegeven op de bodembedekkingskaart, met akkers, gras en bebouwing eromheen.

⁷ <https://cai.onroenderfgoed.be>

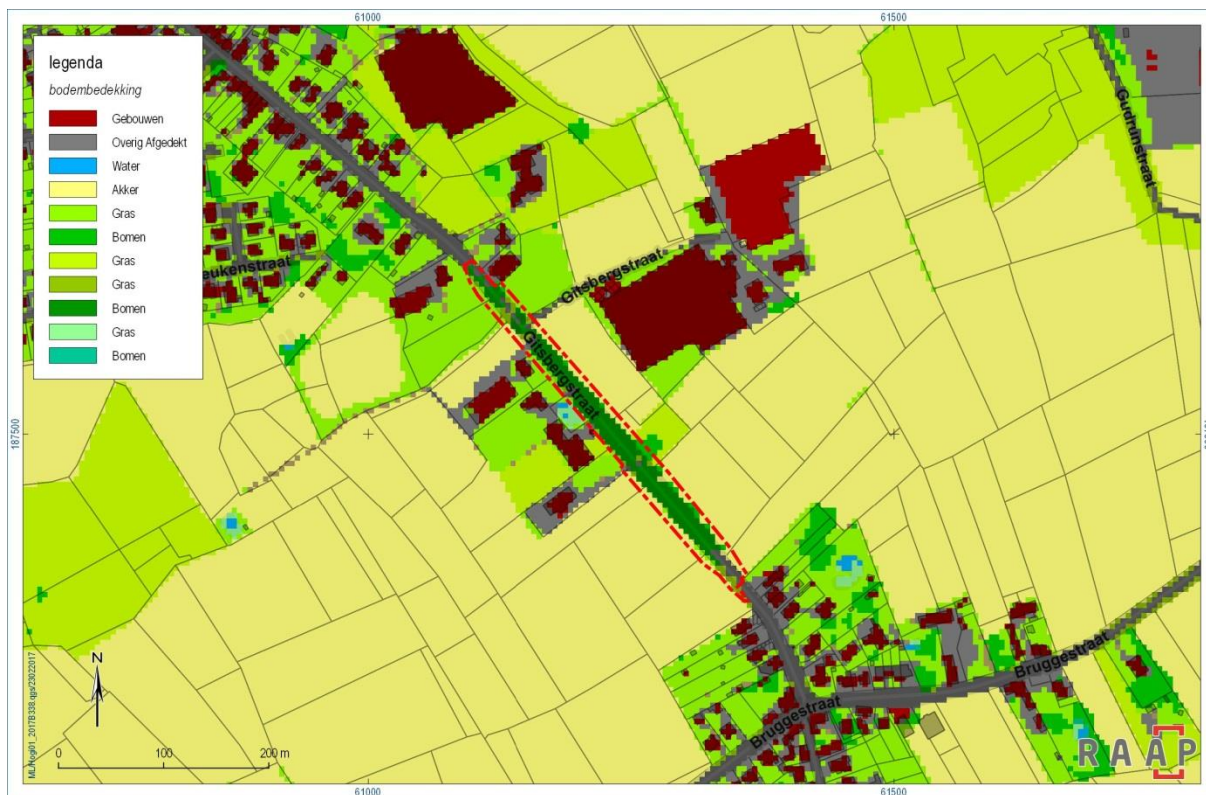
Figuur 1. Situering van het plangebied. Bron: NGI.

Figuur 2. Situering van het plangebied op het kadasterplan. Bron: Grootchalig Referentiebestand Vlaanderen, AGIV.

Figuur 3. Luchtfoto (2016) met het plangebied. Bron: AGIV.

Figuur 4. Bodembedekkingskaart (2012). Bron: DOV, Grootschalig Referentiebestand Vlaanderen, AGIV.

1.2.2 Aardkundige gegevens

1.2.2.1 De tertiairgeologische bodem

Volgens de tertiairgeologische kaart (<https://dov.vlaanderen.be>) ligt het plangebied grotendeels in de Formatie van Tielt, Lid van Edegem (TtEg), bestaande uit grijsgroen zeer fijn marien zand met kleilagen, zandsteenbanken en resten glauconiet (zie figuur 5). Deze sedimenten (tot maximaal 50 m dik) zijn afgezet in de zee die België bedekte tijdens het Midden- tot Laat-Ypresiaan (Vroeg-Eoceen, rond 50 miljoen jaar geleden). Het meest noordelijk deel van het gebied bevindt zich ook in de Formatie van Tielt, maar dan in het Lid van Kortemark, dat wil zeggen grijze tot groene klei en silt, met dunne banken zand en silt.

Vrijwel direct ten zuiden van het plangebied, bij Gitsberg, ligt de Formatie van Gentbrugge; grijsgroene en sterk zandhoudende klei, plaatselijk met zandsteenbanken, eveneens afgezet in de Ypresiaan zee. De Formatie van Gentbrugge valt grotendeels samen met de markante heuvel met plateau waarop Gitsberg en Hooglede zijn gelegen. Deze heuvel is een uitloper van de zogenaamde cuesta van Tielt. Een cuesta is een asymmetrische heuvelrug met aan de ene zijde een steile helling (cuestafront) en aan de andere zijde een zacht aflopende helling (cuestarug). Cuesta's zijn gevormd nadat de zee zich aan het einde van het Tertiair (ca 2.5 miljoen jaar geleden) terugtrok en Midden-België lichtjes werd opgeheven (terwijl Nederland wegzakte). Daardoor werden de afgezette kleilagen lichtjes gekanteld. Tijdens het Quartair ontstond door erosie de Vlaamse vallei. Op die manier werd het landoppervlak verlaagd. De dikke, compacte kleilaag bood weerstand aan wind, ijs en water en bleef in de vorm van cuesta's boven het landschap uitsteken.

1.2.2.2 De quartairgeologische bodem

Volgens de quartairgeologische kaart (Bogemans & Baeteman, 2006; <https://dov.vlaanderen.be>), bevindt het plangebied zich in een zone met profieltype 1, dat wil zeggen eolische afzettingen (zand/zandleem tot silt) van het Weichselien (Laat-Pleistoceen) of mogelijk nog Vroeg-Holoceen (code **ELPw**) (zie figuur 6). Het gaat, met andere woorden om zogenaamd dekzand, dat aan het einde van de laatste IJstijd (Weichselien: 13.000-10.000 jr. geleden) door de wind en als een deken over het landschap is afgezet. Ter hoogte van de Prinnebeek ten noordwesten van het plangebied bevinden zich fluviale afzettingen uit het Holoceen, of mogelijk nog Laat-Weichselien.

Figuur 5. Tertiairgeologische kaart met plangebied. Bron: DOV, Grootchalig Referentiebestand Vlaanderen, AGIV.

Figuur 6. Quartaairgeologische kaart met plangebied. Bron: DOV, Grootchalig Referentiebestand Vlaanderen, AGIV.

1.2.2.3 Bodemkundige gegevens

De bodem in het plangebied is gevarieerd. Van het zuiden naar het noorden gaat het om (zie figuur 7):

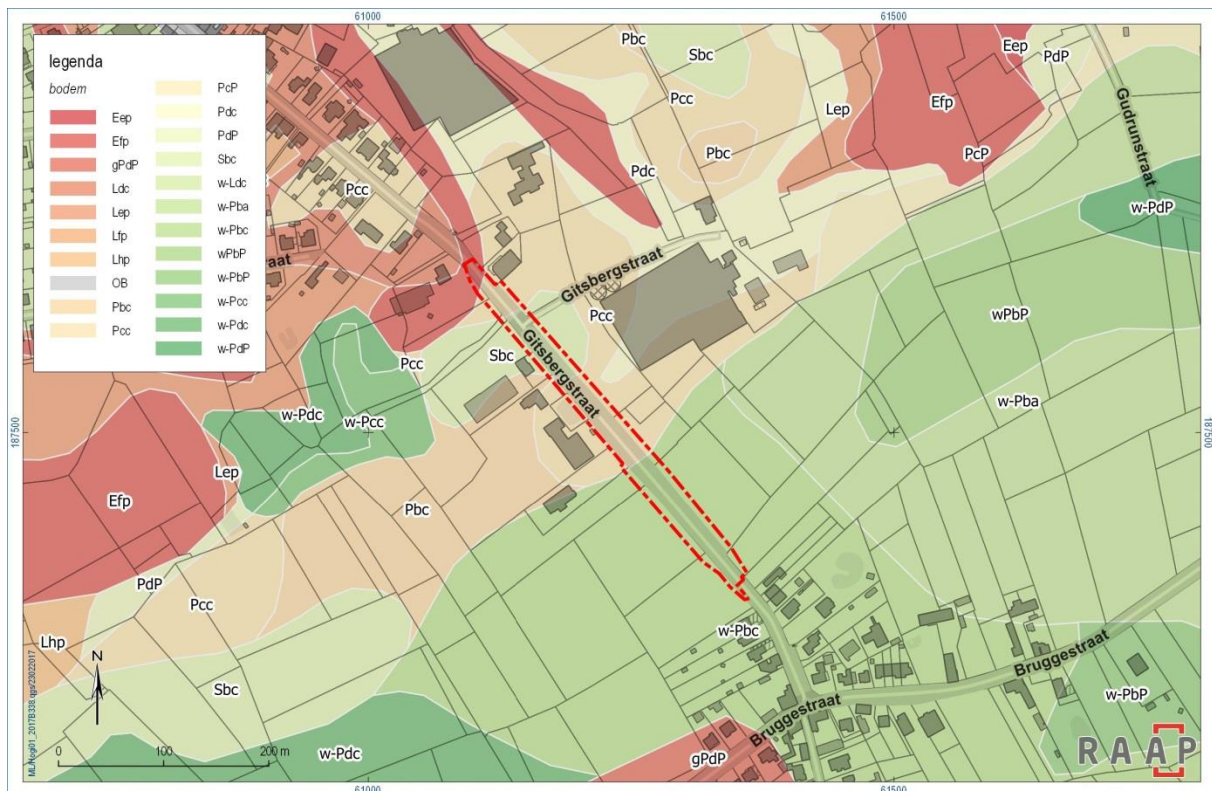
Droge lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (w-Pbc)
Matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pcc)
Droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Sbc)
Zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel (Efp)
Matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldc)

Het gaat, met andere woorden, met name om bodems die zich in het laat-pleistocene dekzand hebben gevormd. Een zogenaamde textuur B-horizont ontstaat door ontkalking van de oppervlaktelaag, gevolgd door uitloging (van vooral klei en leem), die neersloegen in de onderliggende horizont, waar ook in zekere mate nieuwvorming van kleimineralen plaatsheeft.

Onder invloed van tot nog toe onbekende omstandigheden, zijn vele textuur B horizonten gedegradiseerd, dat wil zeggen dat een gedeelte van de kleimineralen door een scheikundig proces is vernield. In een eerste stadium vertoont de B horizont enkele bleke vlekken; in een meer gevorderd stadium heeft de B horizont talrijke, bleke, zandige vlekken en strepen meestal geaccentueerd door een roodbruine rand van enkele mm, aangerijkt met ijzeroxyden. In een sterk gevorderd degradatiestadium is de B horizont nagenoeg helemaal opgelost en blijven er slechts enkele roestige concreties te midden van bleek materiaal over (Amerijckx, 1958).

De kleibodem zonder profiel in het noorden (Efp: donkerrood op figuur 7) is waarschijnlijk afgespoeld hellingmateriaal van de heuvel bij Gitsberg, dat wil zeggen colluvium.

In het kader van milieuonderzoek heeft Envirosoil 24 boringen gezet in het plangebied (Envirosoil, 2016). In het kader van onderhavig onderzoek zijn deze bestudeerd. De boringen zijn tot maximaal 1 m beneden maaiveld gezet. In alle boringen is bruin zand waargenomen, waarbij de A horizont (bouwvoor) donkerbruin is en de grond eronder (B horizont) lichtbruin. In zeven boringen (30%: nrs. 7, 8, 9, 12, 13, 15 en 18) is “zwak tot matig puin” aangetroffen. De aard van het puin is niet bekend (telefonisch navraag leverde geen duidelijkheid op). Dergelijk puin kan wijzen op recente verstoringen, maar eveneens op archeologisch puin. Het is lastig om niet landschappelijke/archeologische boringen goed te interpreteren, maar in het algemeen lijken de boringen te wijzen op een redelijk intacte bodem in het plangebied. Mogelijk dat 30% van de boringen op recente verstoringen tot in de B horizont duiden, maar dan zijn er nog altijd een groot deel onverstoorde zones.

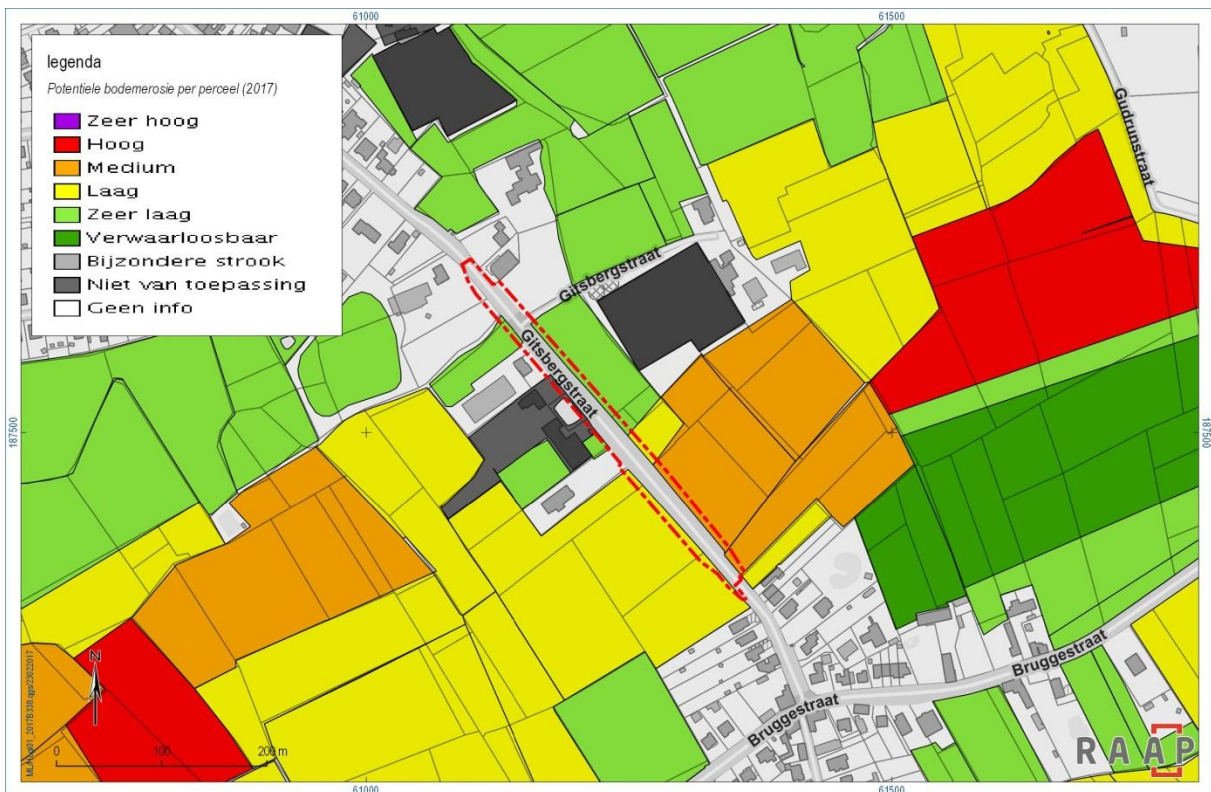
Figuur 7. Bodemkaart met plangebied. Bron: DOV, AGIV.

Figuur 8. Digitaal Hoogtemodel met plangebied. Bron: AGIV.

Figuur 9. Waterlopen met plangebied. Bron: VMM, AGIV.

Figuur 10. Potentiële bodemerosie (2017) met plangebied. Bron: Geopunt.

1.2.2.4 Reliëf

Het reliëf in het plangebied loopt, vanwege de ligging aan de voet van de heuvel bij Gitsberg, sterk op van het noorden naar het zuiden, dat wil zeggen van ca. 29 m in het noorden naar ca. 46 m in het zuiden: zie figuur 8.

1.2.2.5 Hydrografie

Met betrekking tot hydrografie is de Prinnebeek, ca. 600 m ten noordwesten van het plangebied, de meest nabije waterloop (zie figuur 9). Deze noord-zuid gericht beek staat in verbinding met de Motebeek en andere beken, die uiteindelijk afwateren op de IJzer in het westen (bij Diksmuide).

1.2.2.6 Erosie

Omdat het voor het plangebied gaat om een weg, is er op de potentiële bodemerosiekaart sprake van een “bijzondere strook” (zie figuur 10). Ten zuidoosten is er een zone met een “medium” potentiële erosie. Voor de overige omliggende percelen geldt er een lage tot verwaarloosbare erosie.

1.2.3 Archeologische gegevens

Volgens de Centraal Archeologische Inventaris bevinden zich in of nabij (straal 500 m) het plangebied zich geen archeologische vindplaatsen (zie figuur 11). De meest nabije vindplaats ligt ca. 200 m ten oosten van het gebied. Het betreft CAI-locatie 72807: een site met walgracht, die gedateerd wordt in de late middeleeuwen (ca. 1050-1500 na Chr.). Dergelijke walgrachtsites bevinden zich ook verder ten noorden en westen en oosten van het plangebied: CAI-locaties 72808, 72809, 72801 en 72806. Al deze sites zijn gebaseerd op historische kaarten: het zijn in feite versterkte boerderijen die op kaarten vanaf 1841 tot ca. 1879 zijn afgebeeld. Heden is er vrijwel niets meer van zichtbaar.

In de Inventaris Onroerend Erfgoed (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>), staat het volgende over dergelijke sites:

Een site met walgracht - moated site, omwalde of omgrachte hoeve - is een door een brede gracht omgeven wooncomplex, waarbij het voornaamste gebouw opgetrokken is uit (bak)steen. De rest bestaat uit steen- of meestal houtbouw. De gebouwen kunnen defensieve elementen, zoals torens en een poortgebouw, bezitten, maar zijn niet reëel verdedigbaar. Deze elementen vervullen voornamelijk een statusfunctie. De vorm van de woonzone kan vierkant, rechthoekig, cirkelvormig of onregelmatig zijn. In enkele gevallen werd de woonzone opgehoogd. Ze kunnen gedateerd worden tussen de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. De sites zijn vaak nog te herkennen in het landschap door de aanwezigheid van een gracht rondom een hoevecomplex. Vaak is ook het wooneiland nog als ophoging herkenbaar. In de 18de eeuw werden ook pastorieën in landelijk gebied vaak als site met walgracht geconcentreerd.

Ongeveer 100 m naar het zuidwesten bevindt zich CAI-locatie 158403: het slagveld van de Slag bij Hoogde uit 1794. De veldslag te Hoogde was een veldslag tussen de Oostenrijkers en de Fransen die in 1794 plaatsvond op de grote heuvelrug bij Hoogde. Na de executie van Lodewijk XVI werden

Zuidelijke Nederlanden opnieuw Oostenrijks. Als reactie hierop bracht Lazare Carnot een groot Frans volksleger op de been. De Fransen, onder leiding van Generaal Pichegru, bereikten eind april 1794 de vestingstad Ieper, van groot strategisch belang voor de verdediging van Vlaanderen en Brabant. Onder leiding van generaal Clerfayt, trokken er troepen naar Ieper om de stad te ontzetten. Beide legers troffen elkaar te Hooglede op 10 en 13 juni 1794. Er stonden ca. 24000 Franse manschappen, tegenover ca. 19000 Oostenrijkse manschappen. Aanvankelijk verloren de Fransen, maar omdat generaal Clerfayt zich terugtrok uit Hooglede (naar Lichtervelde en Torhout), konden de Fransen zonder slag of stoot Hooglede inpalmen op woensdag 11 juni. Tijdens de tweede veldslag (13 juni) hervatte Clerfayt de strijd. Ondanks de belofte van drie dagen extra soldij en een drievoudig rantsoen brandewijn, kwamen de Oostenrijkers in de problemen. Deze tweede veldslag werd dus een groot succes voor de Fransen. Alle hoop op ontzetting van Ieper was bij deze verdwenen. Het Zuiden viel uiteindelijk in handen van de Republikeinen en voor België eindigde het Oostenrijks tijdvak (De Vriendt, Derde & Carman, 2001).

Figuur 11. Archeologische vindplaatsen volgens de CAI, met plangebied. Bron: CAI.

1.2.4 Historische gegevens

De historische evolutie van het plangebied kan met name gevolgd worden aan de hand van historische kaarten, waarbij de Ferrariskaart uit 1771-1777 het eerste enigszins gedetailleerde uitgangspunt is.

In het Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226) van door Maurits Gysseling (1960), geraadpleegd via <http://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=91> is voor de betekenis van het toponiem Gits

geen verklaring gevonden. Gits zou echter kunnen verwijzen naar geet/git: gat, hol, doorgang (Kaldenhoven, 2007).

1.2.4.1 Kaart van Ferraris (1771-1777)

De kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik werd opgesteld tussen 1771 en 1777 door de graaf de Ferraris. Voor het eerst werd op systematische en grootschalige wijze een kartering uitgevoerd van “België”. Het is een interessant document, omdat alle gebouwen ingemeten werden en ook de omgeving werd vrij waarheidsgetrouw opgetekend (rivieren, grachten, poelen, bossen, hagen, etc.). Er dient wel de kanttekening gemaakt te worden dat deze kaart vooral vanuit een militair standpunt opgetekend werd. De gebieden die in dat kader minder interessant waren, werden minder nauwkeurig ingemeten.

Op de Ferrariskaart (zie figuur 12) bevindt het plangebied zich juist ten oosten van de Gitsbergstraat. Omdat de kaart vanwege onzuiverheden niet heel nauwkeurig is te georefereren, wordt vermoed dat het plangebied in werkelijkheid vrijwel overeenkwam met de weg zoals op de Ferrariskaart. Dat betekent dat de weg ten tijde van de Ferrariskaart (1771-1777) niet door gebouwen liep (in het noorden van het plangebied), maar er vlak langs. Verder zien we dat het plangebied is gelegen in zone met rechthoekige akkers, en op de noordelijke helling van de heuvelrug (met een bruine “schaduw” aangegeven).

1.2.4.2 Atlas der Buurtwegen (1841)

De kaarten die tot de Atlas der Buurtwegen behoren, werden opgemaakt tussen 1843 en 1845 naar aanleiding van de uitvoering van een wet uit 1841. De bedoeling was een inventaris te maken van alle kleine wegen met openbaar karakter.

In de Atlas der Buurtwegen (zie figuur 13), zien we dat de Gitsbergstraat vrijwel overeenkomt met :Chemin no. 1”. Alleen in het uiterste zuiden loopt de straat iets richting het oosten. Langs de “Chemin” bevinden zich genummerde percelen met, net als nu, gebouwen in het zuiden, centrale deel en in het noorden. De CAI walgrachtsites 72807 en 72808 zijn ten oosten en noorden van het plangebied goed te herkennen als gebouwenclusters omgeven door een gracht en met een toegangsweg van de “Chemin”.

1.2.4.3 Kaart van Vandermaelen (1846-1854)

De topografische kaart van Philippe Vandermaelen werd opgemaakt tussen 1846 en 1854. Hierop staat ook het reliëf aangeduid.

Deze kaart is schetsmatig van opzet (zie figuur 14). De Gitsbergstraat is wat kronkeliger aangegeven als voordien, en percelen zijn niet aangegeven. Gebouwen echter wel, inclus de walgrachtsites volgens de CAI.

1.2.4.4 Popp-kaart (1842-1879)

De kaart van Philippe-Christian Popp (figuur 91) was een kadasterkaart die werd opgesteld tussen 1842 en 1879.

De kaart van Vandermaelen is vrijwel identiek aan de kaart in de Atlas der Buurtwegen, met het verschil dat de Gitsbergstraat nu staat aangeduid als “Kortemark naar Roeselare (zie figuur 15).

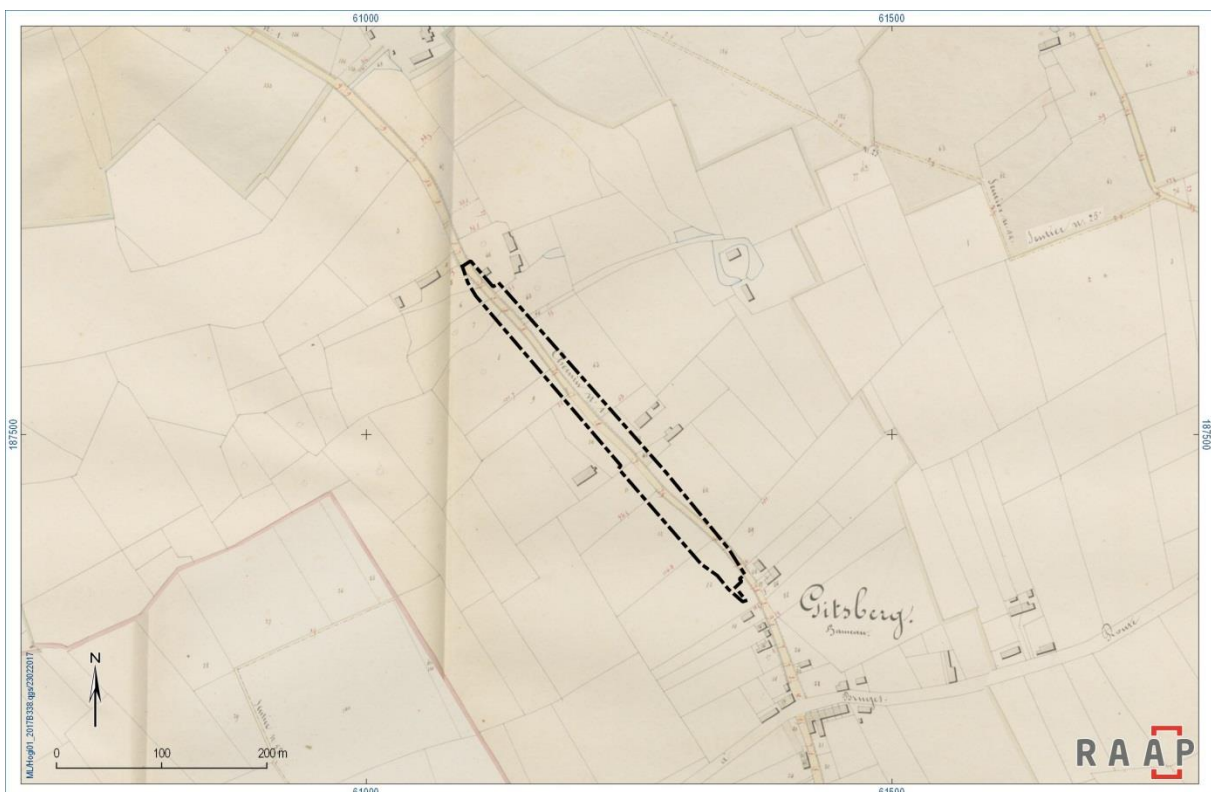
1.2.4.5 Overige kaarten

Overige geraadpleegde kaarten van 1839 t/m 1868 via <http://www.cartesius.be> heeft geen relevante extra informatie opgeleverd.

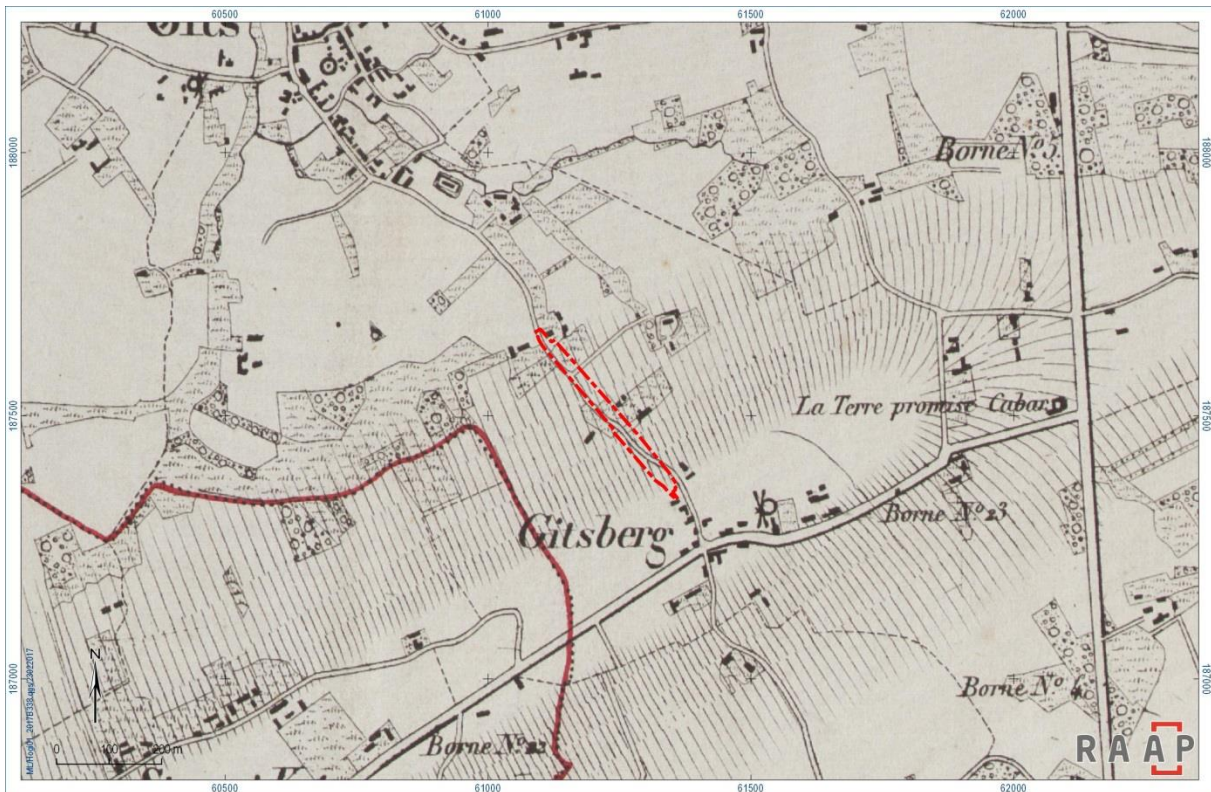
Op geen van de geraadpleegde historische kaarten zijn behalve wegen en landbouwgronden geen antropogene structuren in het plangebied afgebeeld.

Figuur 12. Ferrariskaart (1771-1777) met plangebied. Bron: Geopunt, AGIV, Koninklijke Bibliotheek van België.

Figuur 13. Atlas der Buurtwegen (1841) met plangebied. Bron: Geopunt, AGIV.

Figuur 14. Vandermaelen kaart (1846-1854) met plangebied. Bron: Geopunt, AGIV, Koninklijke Bibliotheek van België.

Figuur 15. Popp-kaart (1842-1879) met plangebied. Bron: Geopunt, AGIV, Koninklijke Bibliotheek van België.

1.2.5 Archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van het bureauonderzoek kan een gespecificeerde archeologische verwachting worden opgesteld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen twee samenlevingsvormen die het landschap op verschillende manieren benutten. Het betreft respectievelijk jager-verzamelaars en landbouwers.

Jager-verzamelaars (Paleolithicum-Neolithicum)

Uit een ruimtelijke analyse van vindplaatsen van jager-verzamelaars blijkt dat deze vaak op relatief droge en hoge plekken langs natte laagtes (met name beken en vennen) liggen; de zogenaamde gradiëntzone. Deze zone bevindt zich in de regel tot maximaal 200 m afstand van de natte zone. Op dergelijke locaties is een grote verscheidenheid aan voedselbronnen op korte afstand voorhanden in de vorm van planten en dieren, waardoor deze gebieden aantrekkelijk waren voor de vestiging kampementen van jager-verzamelaars. Resten van die kampementen bestaan meestal uit clusters en spreidingen van stenen werktuigen, bewaard in de top van zogenaamde podzolbodems. Dat zijn bodems die zich in de meeste gevallen vormen in droge omstandigheden met een duidelijke gelaagde bodemopbouw. Die opbouw bestaat onder de bouwvoor van boven naar beneden uit een grijze uitspoelingshorizont (de E-horizont), en een bruine inspoelingshorizont (E-horizont). Het zand waarin geen bodemvorming heeft opgetreden (meestal geel van kleur) heet de C-horizont. Resten van kampementen, bevinden zich met name in de E-horizont, die in dekzandgebieden het vroegere min of meer het vroegere loopvlak vertegenwoordigt. Vanwege verticale verplaatsing kunnen zich in de B-horizont ook nog resten bevinden. In de C-horizont bevinden zich slechts sporadisch resten.

Er is in het plangebied geen sprake van een gradiëntzone. Er geldt derhalve een lage archeologische verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars.

Landbouwers (neolithicum-nieuwe tijd)

Met de introductie van de landbouw bij de aanvang van het neolithicum werd de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren een steeds belangrijkere factor in de locatiekeuze van de mens. Factoren als grondwaterregime, vruchtbaarheid en bewerkbaarheid van de grond speelden een doorslaggevende rol bij de locatiekeuze voor nederzettingen en akkers. De eerste landbouwers bouwden hun woningen en legden hun akkers voornamelijk aan op goed ontwaterde en mineralogisch rijkere gronden.

In het plangebied doen zich vruchtbare en goed ontwaterde bodems voor, die prima geschikt zijn voor landbouw. Alleen in het noorden is er een kleine zone met gleyige kleibodems die minder geschikt is voor akkerbouw. De omringende walgrachtsites die waarschijnlijk teruggaan tot de Late middeleeuwen geven aan dat er sinds deze periode (ca. 1050-1500 na Chr.) sprake is van een agrarisch cultuurlandschap met boerderijen en gerelateerde infrastructuur. Het wordt verwacht dat de vruchtbare bodem vóór die periode ook aantrekkelijk was voor landbouwers. Derhalve geldt voor het plangebied een hoge verwachting voor vindplaatsen (met name nederzettingen en grafvelden) van landbouwers uit de periode neolithicum-late middeleeuwen (ca. 5000 v Chr. 1500 na Chr.).

Diepteligging

In principe kunnen archeologische resten direct onder de bouwvoor of wegdek voorkomen, dat wil zeggen vanaf ca. 30 cm. Echter het plangebied ligt op een helling, waardoor er, met name aan de

hellingvoet in het noorden colluvium kan voorkomen, dat de oorspronkelijke bodem afdekt. Zoals eerder opgemerkt (zie § 1.2.2.3), is de klei in het noorden (Efp) waarschijnlijk dergelijk afgespoeld hellingmateriaal. In colluvium kunnen zich archeologische resten bevinden. De dikte van zulk colluvium is niet bekend, maar het kan soms meters dik zijn.

Kwaliteit: conservering en gaafheid

Verwacht wordt dat archeologische sporen zich onder de bouwvoor of wegdek bevinden. In het noorden kunnen resten zich in of onder colluvium bevinden.

In zones met een structuur B horizont, wijzend op een redelijk goed bewaard oorspronkelijk bodemprofiel, wordt verwacht dat eventuele sporen nog redelijk goed zijn bewaard. Echter, vanwege de aanleg, reparatie, etc., van de weg zal de ondergrond plaatselijk zijn verstoord. Zo liggen er in het plangebied duikers tussen de 90 cm en 2,80 m beneden het maaiveld.

Er wordt vooral niet-vergankelijk materiaal zoals aardewerk en artefacten van steen verwacht. Vanwege de goede ontwatering zal onverbrand organisch materiaal niet of nauwelijks meer aanwezig zijn. verbrande resten (hout, bot, zaden) kunnen nog wel zijn bewaard.

1.2.6 Synthese

Een synthese van het uitgevoerde bureauonderzoek kan het beste in de vorm van de beantwoording van de onderzoeksvragen worden gegeven.

Hoe ziet de geo(morfo)logische en bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?

Het plangebied bevindt zich op de restanten van een zee uit het Tertiair (ca. 50 miljoen jaar geleden), die ca. 2,5 miljoen jaar geleden terugtrok, waardoor de aan het oppervlak komen te liggen zand en klei bloot kwam te liggen en bovendien plaatselijk omhoog werd gedrukt door bewegingen in de aardkorst. Zo ontstond de heuvelrug bij Hooglede, de uitloper van de zogenaamd cuesta van Tielt. Tijdens de laatste IJstijd (vanaf ca. 13,000 jaar geleden), is er door de wind zand afgezet op deze oude deposities, waarin zich uiteindelijk een bodem met een structuur B horizont heeft gevormd. In het noorden van het plangebied bevindt zich klei, die waarschijnlijk door de tijd heen is afgespoeld van de heuvel (colluvium).

Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn over het plangebied bekend?

In het plangebied zelf zijn er geen archeologische vindplaatsen bekend, maar in de omgeving (straal ca. 500 m) wel. Het gaat om restanten van de veldslag tussen de Oostenrijkers en de Fransen uit 1794 op de heuvel tussen Hooglede en Gitsberg. Verder bevinden er zich rondom het plangebied een aantal zogenaamd walgrachtsites (versterkte hoeves) uit de late middeleeuwen.

Wat was het historisch landgebruik van het plangebied, wat is het landgebruik nu en wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?

Het plangebied maakt van oudsher deel uit van een agrarisch akkerlandschap. De Gitsbergstraat staat al sinds 1771 (Ferrariskaart) als weg aangeduid. In zones met een structuur B horizont, wijzend op een redelijk goed bewaard oorspronkelijk bodemprofiel, wordt verwacht dat eventuele sporen nog redelijk goed zijn bewaard. Echter, vanwege de aanleg, reparatie, etc., van de weg zal de ondergrond

plaatselijk zijn verstoord. Zo liggen er in het plangebied duikers tussen de 90 cm en 2,80 m beneden het maaiveld.

Wat is de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?

Vanwege het ontbreken van een gradiëntzone geldt er geldt een lage verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars uit de periode paleolithicum-neolithicum. Vanwege de vruchtbare bodems en aanwijzingen voor ontginningen vanaf waarschijnlijk de late middeleeuwen, geldt er een hoge verwachting voor vindplaatsen van landbouwers (vooral nederzettingen en grafvelden) uit de periode neolithicum-late middeleeuwen.

Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?

De totale oppervlakte van de geplande bodemingrepen is 8.789 m².

De breedte van de zone met ingrepen ten oosten van de (te behouden) rijweg varieert van ca. 2.80 m in het noorden tot ca. 12.30 m in het zuiden. De breedte van de zone met ingrepen ten westen van de rijweg varieert van ca. 7.60 m in het noorden tot ca. 11.80 m in het zuiden.

De diepte van de ingrepen varieert tussen de 20 cm en 2.80 m. Aangezien archeologische resten in principe al vanaf ca. 30 cm onder het oppervlak kunnen voorkomen, is het in principe mogelijk dat dat eventuele resten kunnen worden verstoord. Echter, de oppervlakte van veel ingrepen beneden de 30 cm is beperkt (samen ca. 2712 m³: zie bijlage 2). Alleen de nieuw te graven grachten, met breedtes tussen de ca. 2 en 4.45 m, strekken zich over vrijwel het hele plangebied uit (aan weerszijden van de rijweg). Dit zijn echter relatief smalle stroken, met breedtes tussen de ca. 2 en 4.45 m.

De conclusie is dat er mogelijk archeologische resten in het geding zijn, maar dat vele ingrepen relatief kleinschalig zijn, waardoor de negatieve invloed ervan beperkt is. Bovendien ontbreekt het in lange en smalle ontsluitingen (zoals grachten) aan voldoende ruimtelijke context om sporen en vondsten goed te kunnen interpreteren.

Aanbevelingen

Op basis van de te verwachten geringe impact op eventuele resten, alsmede de zeer beperkte waarnemingsmogelijkheden, wordt niet verwacht dat verder (veld)onderzoek resulteert in kenniswinst. Daarom wordt verder onderzoek niet noodzakelijk geacht.

2 Bibliografie

2.1 Bronnen

Amerijckx, 1958. *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad 67E, Roeselare*. Centrum voor Bodemkartering.

Bogemans, F., & C. Baeteman, 2006. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart 19-20, Veurne-Roeselare*. Vrije Universiteit Brussel/Vlaamse overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.

De Vriendt, B., W. Derde, W. & J. Carman, 2011. *De inventarisatie van slagvelden van vóór WOI in Vlaanderen*. Onuitgegeven rapport. VIOE, Brussel.

Envirosoil, 2016. *Standaard technisch verslag. Aanleggen van een vrijliggend fietspad langs de Gitsbergstraat en milieuhygiënisch onderzoek van de waterbodem in de aanwezige grachten, Gitsbergstraat 87 – 91 te 8830 Hooglede*. Envirosoil, Oostkamp.

Kaldenhoven, H., 2007. *Wat betekent deze plaatsnaam? Lijst van Limburgse toponiemen*. Uitgeverij Leon van Dorp, Heerlen.

2.2 Online bronnen

<http://www.geopunt.be>

<https://dov.vlaanderen.be>

<http://www.cartesius.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://cai.onroenderfgoed.be>

<http://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=91>

3 Bijlages

Bijlage 1: lijst van afbeeldingen

Bijlage 2: plannen van de bouwheer (pdf-bestand)

Bijlage 3: afbakening van het plangebied plan (shp-bestand)

Bijlage 1: lijst van afbeeldingen

Figuurnummer	Beschrijving	Schaal	Vorm	Aanmaakdatum
Figuur 1	topografie	1:20.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 2	kadaster	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 3	luchtfoto	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 4	bodembedekking	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 5	Tertiair	1:10.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 6	Quartair	1:10.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 7	bodem	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 8	reliëf	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 9	hydrologie	1:10.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 10	erosie	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 11	archeologie	1:10.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 12	Ferrariskaart	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 13	Atlas der Buurtwegen	1:5000	digitaal	20-02-2017
Figuur 14	Vandermaelen kaart	1:10.000	digitaal	20-02-2017
Figuur 15	Popp-kaart	1:5000	digitaal	20-02-2017